

Druhý európsky prieskum kvality života

Životné podmienky, sociálne vylúčenie a duševné zdravie

Zhrnutie

Úvod

Počas uplynulých dvoch desaťročí došlo k významnému posunu v európskych diskusiách o sociálnom pokroku a o tom, ako sa tento pokrok meria. Pojem sociálne vylúčenie v politických diskusiách EÚ o sociálnej zraniteľnosti a znevýhodnení stále častejšie nahrádza pojem chudoba. Zlý prístup na trh práce a nepriaznivé životné podmienky majú vplyv tak na zapojenie sa do spoločenského diania, ako aj na spoločenské kontakty, ktoré naopak majú vplyv na kvalitu života občanov Európy a ovplyvňujú aj ich vnímanie sociálneho vylúčenia. Druhý európsky prieskum kvality života (European Quality of Life Survey, EQLS), ktorý uskutočnila Európska nadácia pre zlepšovanie životných a pracovných podmienok (Eurofound) v roku 2007, ponúka rozsiahly pohľad na rozdielne sociálne situácie v 27 členských štátoch EÚ, ako aj v Nórsku a kandidátskych krajinách, t. j. v Chorvátsku, Bývalej juhoslovanskej republike Macedónsko a Turecku.

V tejto správe sa skúmajú vzťahy medzi životnými podmienkami, sociálnym vylúčením a duševným zdravím. Vychádza z výsledkov prieskumu EQLS a skúmajú sa v nej faktory, ktoré majú vplyv na vnímanie sociálneho vylúčenia a dôsledok, ktorý toto vylúčenie má na duševné zdravie. Medzi tieto faktory patrí prístup na trh práce, príjem a úroveň životného štýlu, ako aj dostupnosť sociálnej podpory.

Politický kontext

Dôsledkom rozšírenia EÚ na 27 členských štátov bolo prijatie niekoľkých krajín s podstatne nižšou životnou úrovňou ako majú občania v pôvodných 15 členských štátoch (EÚ-15). Mnohé z 12 nových členských štátov (NČS-12) a troch kandidátskych krajín (KK-3) majú vyššiu mieru nezamestnanosti, je v nich rozšírenejšia chudoba a majú slabú infraštruktúru sociálneho zabezpečenia. Táto sociálna situácia zdôrazňuje význam rozvoja politiky EÚ v oblasti sociálneho vylúčenia a chudoby.

Tvorcovia politik sú zodpovední za presadzovanie pozitívnych zmien na zmiernenie týchto veľkých rozdielov

v životných podmienkach, ktoré by mohli narušiť súdržnosť v EÚ – najmä ak referenčné skupiny pre porovnanie sú z iných, bohatších členských štátov. Budovanie prístupnejšej Európy je preto životne nevyhnutné pre dosahovanie cieľov EÚ, ktorými sú trvalo udržateľný hospodársky rast, vytváranie väčšieho počtu kvalitnejších pracovných príležitostí a väčšia sociálna súdržnosť.

Hlavné zistenia

Prehľad typov sociálneho vylúčenia

Väčšina občanov Európy má pocit sociálnej integrácie, pričom na otázku o ukazovateľoch sociálnej integrácie kladne odpovedalo 86 % respondentov. Na druhej strane, 14 % respondentov uviedlo určitú úroveň sociálneho vylúčenia a 2 % uvádza výrazné vylúčenie. Miera začlenenia je vyššia v členských štátoch EÚ-15 a nižšia v krajinách KK-3 a NČS-12. Konkrétne, najvyššiu mieru vylúčenia uvádzajú občania z Bulharska, Chorvátska, Bývalej juhoslovanskej republiky Macedónsko a Rumunska, zatiaľ čo občania Dánska, Nórska a Švédska udávajú v priemere najnižšiu úroveň sociálneho vylúčenia.

Vplyv makroprostredia

Priemerná úroveň vnímania sociálneho vylúčenia v krajine úzko súvisí s jej hrubým domácim produktom (HDP). Tento vzťah však nie je pevne daný. Niektoré krajiny, konkrétne škandinávske, vykazujú nižšiu ako priemernú úroveň sociálneho vylúčenia v porovnaní s inými krajinami, ako je Rakúsko, Belgicko a Francúzsko, ktoré majú rovnakú úroveň HDP na obyvateľa. Podobne, niektoré menej bohaté členské štáty EÚ, ako je Malta, Portugalsko a Slovinsko, zaznamenali vysokú mieru integrácie i napriek ich nižšiemu HDP. Miera nezamestnanosti a úroveň príjmovej chudoby v krajine sú takisto spojené so sociálnym vylúčením, i keď sa zdá, že niektoré krajiny aj napriek vyššej miere nezamestnanosti dosahujú v udržiavaní sociálnej integrácie lepšie výsledky.

Ukazovatele vylúčenia na mikroúrovni

Vyššia miera núdze, pokiaľ ide o životný štýl a ekonomické napätie sú ukazovateľmi toho, že daná

osoba trpí sociálnym vylúčením. V krajinách KK-3 a NČŠ-12 prispieva vyššia úroveň núdze významnou mierou k vyššej úrovni vnímania sociálneho vylúčenia v porovnaní s EÚ-15. Občania EÚ-15 aj napriek tomu vnímajú sociálne vylúčenie pri rovnakej úrovni núdze v menšej miere.

V rámci jednotlivých krajín uvádzajú osoby, ktoré sú nezamestnané, častejšie vyššiu úroveň vylúčenia v porovnaní s ostatnými skupinami zamestnaných osôb. Nezamestnanosť vedie k podobnej úrovni vnímania sociálneho vylúčenia v jednotlivých krajinách, hoci skutočné životné podmienky sa v týchto krajinách môžu výrazne líšiť. Osoby s vyšším postavením v zamestnaní a osoby, ktoré nepracujú manuálne, uvádzajú nižšiu mieru vylúčenia.

Úloha sociálnej podpory

Spôsob, akým občania Európy vnímajú schopnosť získať finančnú podporu sa medzi jednotlivými krajinami výrazne líši. Hoci takmer 85 % respondentov uvádza, že sa im podarilo získať finančnú podporu, keď ju v prípade núdze potrebovali, toto percento je nižšie v krajinách KK-3 a NČŠ-12 v porovnaní s krajinami EÚ-15. Vnímanie úlohy rodiny pri poskytovaní finančnej podpory sa tiež medzi jednotlivými krajinami líši. V krajinách KK-3 a NČŠ-12 uvádza rodinu ako hlavný zdroj podpory 60 % respondentov, v porovnaní so 70 % v krajinách EÚ-15. Menšie rozdiely sú medzi krajinami a skupinami krajín, pokiaľ ide o vnímanie dostupnosti morálnej podpory. Hlavným zdrojom tejto podpory je rodina, ktorú považujú za hlavný takýto zdroj približne dve tretiny občanov Európy vo všetkých skupinách krajín. Celkovo osoby na rovnakej úrovni núdze, ktoré majú prístup k finančnej alebo morálnej podpore, majú tendenciu vykazovať nižšiu úroveň vnímania sociálneho vylúčenia.

Duševné zdravie

V rámci krajín je vyššia úroveň blahobytu vo forme HDP spojená s vyššou úrovňou duševného zdravia. To môže byť jedným z dôvodov, prečo občania v krajinách KK-3 a NČŠ-12 vykazujú v priemere podstatne nižšiu úroveň duševného zdravia v porovnaní s občanmi v krajinách EÚ-15. Respondenti v krajinách EÚ-15 napriek tomu vykazujú vyššiu úroveň duševného zdravia pri akejkoľvek úrovni núdze v porovnaní s krajinami KK-3 a NČŠ-12.

Významné rozdiely sú medzi skupinami krajín, pokiaľ ide o úlohu, ktorú sociálne vylúčenie zohráva v súvislosti s duševným zdravím. V krajinách KK-3 prispieva vnímanie sociálneho vylúčenia k horšiemu duševnému zdraviu len v obmedzenej miere, zatiaľ čo v krajinách NČŠ-12 je tento vplyv päťkrát výraznejší a až sedemkrát výraznejší je v krajinách EÚ-15. Zdá sa, že vo všetkých krajinách je priamy vplyv núdze na duševné zdravie omnoho výraznejší ako nepriamy vplyv v dôsledku sociálneho vylúčenia. Nepriamy vplyv je však relatívne menší v chudobnejších krajinách KK-3 v porovnaní s krajinami NČŠ-12 alebo EÚ-15.

Politické ukazovatele

- Všade tam, kde je to možné, by oficiálne ukazovatele sociálneho vylúčenia mali byť doplnené o subjektívne meradlá vnímania sociálneho vylúčenia s cieľom určiť, ktoré znevýhodnenia majú dôsledky na kvalitu života občanov Európy a okolnosti, za ktorých sa menia.
- Zvyšovanie úrovne vzdelanosti a schopností, ako aj rozvoj dynamického a rozmanitého trhu práce v KK-3 a NČŠ-12 by poskytli základ pre znižovanie rozdielov v životných podmienkach medzi terajšími a budúcimi krajinami EÚ.
- Na účely zabezpečenia prístupu na trh práce pre tých, ktorí môžu pracovať, súčasne so zabezpečením základných životných podmienok pre tých, ktorí pracovať nemôžu, je potrebné ďalej koherentným a vzájomne prospešným spôsobom rozvíjať opatrenia, ako sú aktívne programy trhu práce a systémy transferu príjmov.
- Sociálna podpora zohráva rozhodujúcu úlohu pri zlepšovaní integrácie a pri zlepšovaní duševného zdravia pre všetkých a pri zabezpečovaní duševného zdravia pre tých, ktorí žijú v zlých životných podmienkach. Z hľadiska sociálnej politiky by intervencie na stimulovanie alebo udržanie úrovne podpory mali byť prioritou tak politiky EÚ, ako aj vnútroštátnych politik.
- Je nutné uznať potrebu politiky duševného zdravia a táto politika sa musí zamerať na širšie zdroje psychologického stresu spojené s horšími životnými podmienkami, ktoré môžu zvýšiť zraniteľnosť voči závažnejším problémom duševného zdravia, s nákladnejšími dôsledkami a s vyššími nákladmi na ich neskoršiu liečbu.
- Krajiny by sa mali snažiť poučiť z dobrej praxe iných krajín, konkrétne škandinávskych, ktoré sú úspešnejšie pri dosahovaní vyššej úrovne začleňovania osôb do spoločnosti pri podobnej úrovni celkového blahobytu, pri rovnakej úrovni núdze jednotlivcov a životnej úrovni.

Ďalšie informácie

Správa z prieskumu EQLS *Životné podmienky, sociálne vylúčenie a duševné zdravie* je dostupná online na adrese: <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0988.htm>.

Súhrnná správa z prieskumu EQLS a ďalšia sekundárna analýza údajov z tohto prieskumu sú dostupné na webovej stránke nadácie Eurofound na adrese: <http://www.eurofound.europa.eu/areas/qualityoflife/eqls/>.

Teresa Renehan, styčná úradníčka pre informácie
ter@eurofound.europa.eu